

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 1067/08

בפני : כבוד השופט א' א' לוי
כבוד השופטת ע' ארבל
כבוד השופט ח' מלצר

העותרים : 1. עמותת "נוער כהלכה"
2. יואב ללום

נגד

המשיבים : 1. משרד החינוך
2. מועצה מקומית עמנואל
3. מרכז החינוך העצמאי
4. הורים לפי רשימה בנספח א' (הרשימה חסויה)
5. מורות לפי רשימה בנספח ב' (הרשימה חסויה)

בקשה לפי פקודת בזיון בית משפט

תאריך הישיבה : ט"ו באייר התש"ע (29.04.10)

בשם העותרים : עו"ד אביעד הכהן ; עו"ד אברהם ישעיהו

בשם המשיב 1 : עו"ד שוש שמואלי ; עו"ד דנה בריסקמן

בשם המשיבה 2 : עו"ד שחר בן-עמי ; עו"ד רותם ארביב

בשם המשיב 3 : עו"ד אריה הולצר

בשם ההורים : עו"ד מרדכי גרין

בשם המורות : עו"ד יוסי צור

החלטה

1. לפנינו בקשה מטעם העותרים להפעלת עיצומים כנגד המשיבים מכח פקודת בזיון בית משפט (להלן: פקודת הבזיון), נוכח סיכולו הנטען של פסק הדין בתיק זה, שניתן בתאריך 6.8.2009.

הרקע העובדתי, הרלבנטי לבקשה, יתואר בקצרה להלן.

2. בבית הספר היסודי לבנות "בית יעקב" (להלן: בית הספר) שבישוב עמנואל (יישוב המנוהל על ידי המועצה המקומית עמנואל (משיבה 2)) – לומדות תלמידות בגיל החינוך היסודי והוא מוסד "מוכר שאינו רשמי" לחינוך תורני. מרכז החינוך העצמאי (משיב 3 בעתירה), הינו הארגון המפעיל ומנהל את בית הספר ומשרד החינוך (משיב 1) הוא הגוף המפקח מטעם המדינה על תפקודם ופעולתם של משיב 3 ומוסדותיו החינוכיים.

3. בשלהי שנת הלימודים תשס"ז (2007), החליט משיב 3 לבצע מספר שינויים במבנה ובסדרי הלימוד בבית הספר, והלכה למעשה הוקם שם בית-ספר נוסף, לצידו של בית הספר הקיים. במסגרת שינויים אלו, נחצה מבנה בית הספר לשניים על ידי הקמתן של מחיצות ונקבעו בו כניסות נפרדות. חצר המשחקים פוצלה גם היא לשניים, באמצעות יריעת בד וגדר הפרדה, וכך גם חדר המורות. בקומתו השלישית של מבנה בית הספר הוקם אגף חדש – לשימושן של תלמידות בית הספר החדש בלבד. יש הטוענים, כי גם שעות הלימודים שוננו, כך שהפסקותיהן של התלמידות בשני בתי הספר לא תחפופנה. אף התלבושת האחידה, שהונהגה בבית הספר מיום היווסדו, שונתה, כך שתלמידות בית הספר החדש יובחנו מחברותיהן.

בעוד שתכליתם של השינויים האמורים היתה שנויה במחלוקת, על תוצאתם לא ניתן היה לחלוק: הפרדה בין רוב התלמידות שמוצא משפחתן אשכנזי, ששובצו במגמה שנקראה "חסידית", לחברותיהן שמוצא משפחתן ספרדי, ששובצו במגמה שנקראה "כללית". באשר לגורמים שהביאו לשינוי האמור, חלק מתושבי היישוב גרס כי ההפרדה האמורה בוצעה על רקע מתיחות נמשכת בין האוכלוסייה האשכנזית לבין האוכלוסייה הספרדית ביישוב, אחרים גרסו שהטעמים לכך דתיים ויש שחשו כי במעשיו יצר בית הספר חיץ עדתי מכוון, במטרה להפלות ולקפח את התלמידות הספרדיות והוריהן.

4. לאחר השגות והתכתבויות שונות בין באת-כוחן של מספר תלמידות ממוצא ספרדי ונציגי העותרים, לבין משרד החינוך, מגעים שלא נשאו פרי – הגישו העותרים את עתירתם לבית-משפט זה. ביום י"א בתמוז התשס"ח (14.7.2008) ניתן צו על-תנאי, אשר תוקן ביום י"ב בתמוז התשס"ח (15.7.2008), כך שהורה למשיבים 1-3 ליתן טעם מדוע לא יקיים משרד החינוך פיקוח ממשי ויעיל על בתי הספר, עליהם אחראי מרכז החינוך העצמאי, ומדוע לא יתנה את התמיכה שניתנת למוסדות המאוגדים במסגרתו, או קשורים אליו, בקיום הוראות החוק בדבר איסור הפליה. בנוסף הורינו למשיבים הנ"ל ליתן טעם מדוע לא ייקבע כי "כל התלמידות הלומדות כיום בבית הספר 'בית יעקב' בעמנואל זכאיות להמשיך וללמוד בבית הספר תחת מסגרת אחת, ולא תחת מסך מפריד שעיקרו מבוסס על הפרדה עדתית פסולה", לשון הצו.

5. לאחר מתן התשובות קיימנו דיון ושמענו את ההתנגדויות לצו-על-תנאי. בעקבות הדברים הללו הוצאנו ביום ט"ז באב התשס"ט (6.8.2009) – לקראת שנת הלימודים תש"ע – פסק דין ובו הפכנו את הצו-על-תנאי למוחלט. במסגרת זו קבענו, בין השאר, כך:

"מכל האמור עולה, כי מוסד חינוכי רשאי לקיים מגמה ייחודית במסגרתה יילמדו אורחות הדת ותפיסת העולם של קהילה פלונית. כך גם רשאי המוסד לקבוע כללי התנהגות רלוונטיים לתלמידי מגמה, לצורך הטמעת תכני הלימוד הנלמדים במסגרתה. ברם, על המוסד לאפשר לכל תלמיד העומד בתנאי הסף הרלוונטיים, והמבקש לאמץ את אורח החיים הנלווה לכך, ללמוד במגמה בה הוא חפץ. ומעל לכל, ברי, כי אין בשיוכו העדתי של תלמיד כדי להוות תנאי רלוונטי לקבלתו למגמה פלונית, ואין ביצירת הפרדה בתוך מוסד לימודי אחד – באמצעות הפרדתם של תלמידים לאורך כל שעות הלימודים, הנהגת תלבושת אחידה שונה, הפרדת חדר המורים, וגביית כספים עודפת – משום אמצעי רלוונטי לתכלית לימודיהם של תלמידים. מוסד החינוך רשאי להבחין בין תלמידי המגמות אך לצורך לימודים של תכנים מיוחדים לאותן המגמות בלבד, ועל שגרת הלימודים וכללי בית-הספר להיות משותפים לכלל הלומדים במוסד לאורך כל שעות הלימודים" (פיסקה 24 לחוות דעתו של השופט א' א' לוי; ההדגשות במקור).

הוספנו והדגשנו כי מדיניות של "הפרדה שוויונית" לא תוכל לחפות על אפליה פסולה במקום בו היא מתקיימת (שם, שם); ראו גם חוות דעתה של השופטת ע' ארבל, ופיסקה 6 לחוות דעתו של השופט ח' מלצר).

נוכח האמור הורינו איפוא למרכז החינוך העצמאי להסיר כל סממן, פורמאלי ומהותי כאחד, של תופעת האפליה, אשר רווחה בבית הספר. עוד הורינו למשרד החינוך, כי ככל שימצא כי מרכז החינוך העצמאי אינו מקיים הוראה זו, עליו לנקוט את כל האמצעים החוקיים לתיקון המצב, לרבות שלילת רישיונו של בית הספר ועצירת תקצובו.

6. כארבעה חודשים חלפו ממועד מתן פסק הדין, שנת הלימודים החלה ואולם בית הספר המשיך לנהוג על פי ההפרדה שנפסלה. העותרים הגישו לפיכך בקשה למתן צווים נגד המשיבים בהתאם לפקודת הבזיון, בטענה כי משיב 3 איננו מקיים את פסק הדין, ומשיב 1 – איננו עושה די כדי לאכוף את קיום פסק הדין ולתקן את המצב (להלן: בקשת הבזיון). בקשה זו הניעה רצף של תשובות, תגובות והודעות של הצדדים ושל גורמים נוספים. להלן נסקור רק את עיקרי הדברים, שהתנהלו לקראת הדיון הראשון בבקשת הבזיון:

(א) משיב 3, בתשובתו המקדמית לבקשה לבזיון, ביקש להתעמת עם קביעות פסק הדין, והביע עמדתו כי חלק מן הצווים שבגדרי פסק הדין אינם צריכים לחול עליו. משיב 3 הוסיף כי חרף האמור, הוא קיבל על עצמו לבטל את שתי המגמות ולאחדן, אלא שהורי התלמידות בבית הספר – וכמוהן ראש המועצה המקומית עמנואל (משיבה 2) – עמדו על קיום שתי המגמות ולכן הדבר איננו מסתייע.

(ב) משיבה 2, בתשובתה ובהודעה משלימה מטעמה, הביעה "התנגדות לכל אפליה מכל מין וסוג שהוא ובוודאי על רקע עדתי", וציינה כי היא פועלת לקיום "פסק הדין ... ככתבו וכלשונו". עם זאת, הדרך ליישום פסק הדין, לשיטתה, הוא באמצעות בית ספר נוסף לבנות, שהוקם בעמנואל לאחר פסק הדין (המשויך לרשת מעיין החינוך התורני) ואליו נרשמו 108 תלמידות (מהן, כך הוברר, 104 – ספרדיות, חלקן מבין תלמידות בית הספר). משקיים "מענה" לבנות אלה, כך משיבה 2, אין עוד הצדקה לאיחוד ה"מגמות" של התלמידות הנותרות בבית הספר "בית יעקב".

(ג) משיב 1, בתשובתו, טען כי הוא פועל ליישום פסק הדין. במסגרת זו נמסר כדלקמן:

(1) בתאריך 11.10.2009 הודיע מנכ"ל משרד החינוך כי יש לפעול מיידית לאיחוד שתי המגמות ולהפסקת האפליה העדתית בבית הספר. מכתב נוסף נשלח בתאריך

30.11.2009, שבו נקצב תאריך – 10.12.2009 – כמועד סופי להיערכות משיב 3 ליישום ההנחיה.

(2) בביקור שנערך לאחר המועד האמור, התברר כי תלמידות "המגמה החסידית" חדלו מלהתייצב בבית הספר. בהמשך הדברים הוכררה התמונה הבאה: הוריהם של 74 תלמידות "המגמה החסידית" העבירו את בנותיהן ללמוד במעין "בית ספר פיראטי", במקומות שונים ברחבי הישוב עמנואל, תוך היעזרות במקצת המורות שלימדו בבית הספר בית יעקב, ותוך שימוש נחזה בריהוט שהיה בשימוש של בית ספר זה. כיתות "המגמה החסידית" בבית הספר בית יעקב נותרו נעולות וריקות. למותר לציין כי הפעלת בית ספר ללא רישיון היא עבירה על חוק הפיקוח על בתי ספר, התשכ"ט-1969.

(3) משיב 1 ביקש ממנהלת בית הספר, גב' רבקה שטרן, להפעיל את סמכותה בהתאם להוראות חוק לימוד חובה, תש"ט-1949 (להלן: חוק לימוד חובה), ולשלוח התראה להורים בענין חובתם לדאוג להתייצבות בנותיהם ללימודים בבית הספר, אך היא לא עשתה כן. כעולה מהודעה משלימה של משיב 1, הרי שמשיב 3 הודיע באותו שלב כי אין בדעתו לנקוט כל פעולה נוספת במכלול.

7. בעקבות הודעות העדכון הנ"ל, קיימנו דיון בתאריך 16.3.2010 ולאחריו ביקשנו שיומצאו לנו שמות ההורים של התלמידות המשויכות ל"מגמה החסידית" ואינן מגיעות לבית הספר, ורשימה של סגל ההוראה וצוות ההנהלה בבית הספר. לאחר עיכובים מסוימים מצד משיב 3, קיבלנו בסופו של דבר את הרשימות המבוקשות ומיד בסמוך לכך הוצאנו ביום כ"ג בניסן התש"ע (7.4.2010) החלטה, במסגרתה קבענו כי אנו מורים, בשלב זה, שמשיב 3 ישלם, החל מתאריך 18.4.2010 ואילך, קנס בסך 5,000 ש"ח לכל יום שבו ימשיך להמנע מלבצע את פסק הדין, וזאת לאחר שקבענו כי פסק הדין מופר על ידו. בהקשר זה ציינו שההפרה מתבטאת, בין היתר, בכך שמשיב 3 לא פעל להחזרת התלמידות מ"המגמה החסידית" שהפסיקו ללמוד בבית הספר לאחר פסק הדין – לכיתותיהן. בהחלטתנו ציינו כי קיום פסק הדין, ככתבו וכלשונו, מחייב את החזרת התלמידות לכיתות המאוחדות המתחייבות מפסק הדין, תוך שיתוף פעולה עם משרד החינוך. כן הורינו לכל הורי התלמידות, שחדלו מלהתייצב ללימודיהן בבית הספר לאחר פסק הדין, להתייצב לדיון שהועדנו לתאריך 29.4.2010, זאת בהמשך להחלטתנו מתאריך 19.1.2010, שבגדרה התרינו כי הורים המסייעים להפרתו ולסיכולו של צו בית המשפט עלולים להיחשב אף הם כאחראים לבזיון בית משפט מכוח הלכת ע"א 317/78 מוניות הדר לוד בע"מ נ' ביטון, פ"ד לד(4) 232 (1980) (להלן: הלכת מוניות לוד). בנוסף, הורינו לכל אחת ממורות בית הספר, ששמה צוין בנספח

להחלטתנו, להתייצב ג"כ לדיון הנ"ל ולהסביר מדוע אין לראות בה כמסייעת בהפרתו של פסק הדין וכמואשמת בבזיון בית המשפט, וזאת נוכח הטענה כי אותן מורות נותנות יד ומאפשרות קיום מסגרת לימודים עצמאית לבנות "המגמה החסידית" מחוץ לכותלי בית הספר.

8. לקראת הדיון בתאריך 29.4.2010, מסרו הצדדים הודעות משלימות. משיב 3 הצהיר כי מנהלת בית הספר וכן הוא עצמו שלחו בינתיים להורים מכתבים המתרים בהם על חובתם להבטיח את התייצבות בתם ללימודים סדירים, בהתאם להוראות חוק לימוד חובה (ויצוין עם זאת כי במכתב הודגש כי הנהלת החינוך העצמאי, ההורים והתלמידים פועלים ומתנהלים אך ורק על-פי הנחייתם של גדולי ישראל ובהתאם להוראותיהם). כן נשלחו מכתבים למורות, המודיעים להן כי משיב 3 יוועץ ביועצים משפטיים ויבחן האם יש ניגוד עניינים בכך שהן עובדות גם במסגרת אחרת בזמנים שמעבר לשעות העסקתן על ידי מרכז החינוך העצמאי ואם יש בידי האמצעים למנוע זאת. לשיטתו של המשיב 3, בעשותו את הפעולות הנ"ל – הוסר כל סממן של אפליה ויש לראותו כמי שמקיים את הוראות פסק הדין. עם זאת, בהודעה משלימה נוספת, שהוגשה זו הפעם בידי יועץ משפטי (עו"ד אריה הולצר) שהעמיד לעצמו משיב 3 ערב הדיון בפנינו, ציין משיב 3 כי ידוע לו שאין באפשרותו להחזיר את תלמידות "המגמה החסידית" ללמוד בין כותלי בית הספר, יחד עם יתר הבנות, במסגרת מאוחדת, וזאת נוכח עמדת הורי בנות "המגמה החסידית", ומכאן שאין לראות בו בחזקת מפר של פסק הדין.

משיב 1 מסר כי הוא פועל ליישומו של פסק הדין, ובמסגרת זו הוציא צו סגירה לבית הספר ה"פיראטי" והגיש תלונות למשטרה נגד ההורים המפרים ושוקל נקיטת צעדים נוספים.

העותרים הביעו עמדתם כי המשיבים, ובפרט – משיב 3, והורי התלמידים ב"מגמה החסידית", הפרו וממשיכים להפר את הוראות פסק הדין, בפרט בדרך העברת התלמידות לבית הספר ה"פיראטי", ה"נודד" ברחבי עמנואל, הכל בהסכמה מפורשת (אם כי בשתיקה) של משיבים 2 ו-3. העותרים אף ראו להביא קובץ עב-כרס של פרסומים מדברי "ההורים המפרים או מורי דרכם" באמצעי התקשורת הקרובים למשיב 3, ובהן התבטאויות חריפות נגד פסיקתו של בית משפט זה ו"התערבותו" המיומרת בענייני אורחות דת ו"החינוך הטהור" של בנותיהם – פרסומים שלא ראינו מקום להידרש להם בשלב זה במסגרת זו. עוד הלינו העותרים על כך שמשיב 1, משיבה 2 ואף המשטרה אינם נוקטים בפעולות ממשיות נגד משיב 3 והורי התלמידות ב"מגמה

החסידיית", חרף העובדה שהם מפירים את הצו השיפוטי ואת הוראות החוקים הנוגעים לחינוך התלמידות.

9. בדיון, שהתקיים בפנינו בתאריך 29.4.2010, שמענו את דברי באי-כוח בעלי הדין, כמו גם את דברי נציגי ההורים ב"מגמה החסידיית", ואת התייחסויותיהם המפורטות לבקשת הבזיון.

משיב 1, באמצעות באת-כוחו עו"ד שמואלי, עמד שוב על הפעולות שהוא עושה ליישמו של פסק הדין.

משיבה 2, באמצעות בא-כוחה עו"ד בן-עמי, ניסתה להסביר את פשר שיתוף הפעולה הנחזה שלה עם הורי התלמידות ב"מגמה החסידיית", שבגדרן התאפשר המשך לימודיהן בבית הספר ה"פיראטי". עם זאת הוצהר שמשיבה 2 מחויבת לקיום פסק הדין ותעשה כל הנדרש כדי לממשו.

משיב 3, באמצעות בא-כוחו, עו"ד הולצר, הדגיש כי גם מרשו מחויב עתה ללא תנאי לפסק הדין. הוא אף ביקש להבהיר כי משיב 3 לא שיתף פעולה עם ההורים שהפעילו את בית הספר ה"פיראטי", ולא יכול היה לפקח על מורות מבית הספר, אשר לימדו בבית הספר ה"פיראטי". עם זאת משיב 3 הציג את תפיסתו כי לא יהיה באפשרותו לגרום לכך שתלמידות "המגמה החסידיית" ילמדו במסגרת אחת עם בנות "המגמה הכללית", וזאת נוכח עמדתם המוצהרת של הורי התלמידות. עו"ד הולצר אף ראה להצדיק עמדה זו, שיסודה בדרך הילוכן והתנהגותן השונה של הבנות הלומדות בשתי המגמות, ושל הוריהן. כאשר נתבקש עו"ד הולצר להבהיר את פשר החלוקה בין המגמות, המביאה להפרדה כמעט מלאה בין הבנות ה"אשכנזיות" לאלו ה"ספרדיות", הבהיר עו"ד הולצר כי: "אני מוכן להמר שלכל בנות המגמה הזאת [ה"חסידיית" – תוספת שלנו] אין טלוויזיה בבית ולכל בנות המגמה הזאת [ה"כללית" – תוספת שלנו] יש טלוויזיה בבית" (שם, בעמ' 9 לפרוטוקול).

בא-כוח ההורים של תלמידות "המגמה החסידיית", עו"ד גרין, טען כי ההורים אינם יכולים להיות מוחזקים כמי שהפרו את הוראות פסק הדין, או סייעו בהפרתו. הוא טען כי משיב 3 לא הפר את פסק הדין "בצורה ישירה", שכן מחיצות הגבס בין אגפי בית הספר – הוסרו, ומכאן שאף מרשיו אינם יכולים להיחשב כמסייעים ל"הפרה ישירה" של פסק הדין. עוד הבהיר עו"ד גרין כי זכותם של ההורים היתה לפעול כפי שפעלו – הווה אומר, לחדול מלשלוח את בנותיהם לבית הספר ולדאוג ללימודן בבית

הספר ה"פיראטי". הדבר נובע מכך שבעקבות פסק הדין השתנה, לשיטתם, ה"אופיי" של בית הספר. הוא הטעים עוד כי לא באפליה עסקינן, אלא אך בחשש לפגיעה "באיכות החינוך" של הבנות "החסידיות". כאשר נשאל עו"ד גרין, נוכח הצהרתו כי מרשיו עומדים על קיום ה"מגמות" בבית הספר, האם כל תלמידה שתרצה להתקבל ל"מגמה החסידית" תוכל להתקבל אליה, בלי קשר למוצאה, הוא השיב כי יהיה עליה "לעמוד בתנאים".

אחד מנציגי ההורים, מר ויינברג, הוסיף דברים משלו, וביקש להבהיר כי הרקע להפרדה שבין התלמידות בבית הספר, איננו נובע, לדבריו, מטעמים עדתיים, אלא משיקולים שבדת, שהרי בנות "המגמה החסידית" והוריהן מקפידים יותר במצוות, לשיטתו. הוא אף מסר שחלק מהבנות הלומדות ב"מגמה הכללית" באות ממשפחות שבאו זה מקרוב לעמנואל וזה מקרוב לדת, וקרבתן של בנות אלה לבנות הלומדות ב"מגמה החסידית" עלולה להשחית את מידותיהן של האחרונות. מר אלמליח, המגדיר עצמו כ"ספרדי", נשא אף הוא דברים – כנציג נוסף של ההורים של אותן תלמידות המשתייכות ל"מגמה החסידית" וביקש לקיים את ההפרדה.

בא-כוחן של המורות, וביניהם של אותן מורות, שלימדו, לפי הנטען, בבית הספר ה"פיראטי", עו"ד צור, טען אף הוא כי מרשותיו לא הפרו את פסק הדין וכי לאחר שעות העבודה שלהן בבית הספר, הן רשאיות לפעול כרצונן.

10. בתום הדיון, ובמיוחד נוכח הצהרות ההורים כי הם נכונים להסדר משום דרכי שלום, הצענו כי אלו יחזירו לאלתר את בנותיהן ללימודים בבית הספר, וככל שהם מבקשים כי יתקיימו בבית הספר מגמות שונות ברוח פסק דיננו, הרי שהקבלה אליהן תיעשה על-יסוד תבחינים שוויוניים בלבד שיאושרו על ידי משרד החינוך, באופן שכל תלמידה שתבקש ללמוד באחת המגמות – תעמוד לה האפשרות העקרונית לעשות כן, בלא קשר לעדתה, וזאת בהינתן שכל הסדר מותנה בהסכמת כל הצדדים ובאישור סופי שלנו. כיוון שהצדדים לא הגיעו להסכמה מעין זו עד תום יום הדיון, הורינו להם למסור הודעות מעדכנות בתוך שבעה ימים, תוך שאנו טורחים להדגיש – במטרה להסיר כל ספק – כי "נקודת המוצא לגיבושו של כל הסדר היא קיום פסק-דינו של בית משפט זה. מכך אין לנו כוונה לסטות, וכל אשר עשינו הוא לנסות ולהגיע להסדר שיענה על אותה מטרה וגם ישרת את עניינם של כל הצדדים".

11. מהודעות הצדדים מתאריך 6.5.2010, כמו גם מתגובותיהם השונות להודעות יתר בעלי הדין, שהוגשו בתפוזרת עד לתאריך 11.5.2010, עולה כי הצדדים לא הגיעו

להסדר שבהסכמה למימושו של פסק הדין. יצוין כי העותרים ראו לצרף – הן נוכח טענות משיב 1 לפיהן קולם של הורי התלמידות ב"מגמה הכללית" לא נשמע בהליך זה כלל, והן נוכח טענות משיב 3 והורי תלמידות "המגמה החסידית" לפיהן הפרדת התלמידות איננה נגועה באפליה ובשיקולים עדתיים – תצהירים של מספר הורים של התלמידות שלמדו ב"מגמה הכללית" ושל התלמידות הלומדות במגמה זו, הנוגעים להפרדה שבוצעה בבית הספר, ואשר הוגשו במסגרת הליכים אחרים (אנו מוציאים צו איסור פרסום על כל פרט מזהה של זהות נותני התצהירים). תצהירים אלה מלמדים, לפי הנטען, על: אפליה קשה ויחס משפיל כלפי תלמידות ממוצא ספרדי (כולל כינויין בכינויי גנאי דוגמת "ספרדג'וקיות", ללא תגובה חריפה והולמת מצוות ההוראה של בית הספר), איסור שהוטל בבית הספר על מגע וקשר בין תלמידות מעדות נפרדות שהן חברות, ומניעה מתלמידות "ספרדיות" הלומדות ב"מגמה הכללית" להתקרב לאיזורים שונים בבית הספר בהם מרוכזות תלמידות "המגמה החסידית".

בתגובה לדברים אלה הגישו ההורים של התלמידות הלומדות ב"מגמה החסידית", בתאריך 11.5.2010, הודעות משלימות, במסגרתן הם הביעו את מחאתם על צירוף התצהירים הנ"ל מטעם משפחות התלמידות הלומדות ב"מגמה הכללית" (מבלי להתייחס לנטען בהם לגופם של דברים), בצד הצהרה כללית (ללא הצעה אופרטיבית מוסכמת) כי הם מוכנים לחזור בהם מעמדות מסוימות קודמות שהביעו במסגרת המשא ומתן לגבי תקנון "המגמה החסידית" שהוצע על ידם.

12. בשים לב להשתלשלות הדברים הנ"ל מצאנו כי "מלחמת" ההודעות וההודעות-שכנגד איננה מקרבות פתרון וכי אורך הרוח הרב שגילינו מנוצל רק לשם ניסיונות לדחייה. בהקשר זה יש לזכור כי שנת הלימודים תש"ע עומדת להסתיים בתוך כחודש ומחצה ופסק דיננו, שניתן לפני תחילת שנת הלימודים מתוך כוונה שימומש לאלתר, עם פתיחת שערי בית הספר באותה שנה – איננו ממומש. לפיכך אנו נאלצים לחזור לשורת הדין.

דיון והכרעה

13. התמונה הנגלית לפנינו היא של אי-קיום פסק דין. הסממנים הפיזיים, המפרידים בין שני אנפיו של בית הספר ואשר פילגו, באופן מנקר עיניים, בין התלמידות – אכן הוסרו (רובם – כבר לאחר שהוצא צו על תנאי בעתירה, ועוד לפני פסק הדין). אבל ההפרדה המהותית, שתוצאתה הפרדה בין "בנות אשכנזיות" לבין "בנות ספרדיות" נותרה בעינה, ומשיב 3, יחד עם הורי התלמידות ב"מגמה החסידית",

נחזים כמי שפועלים בכל דרך על מנת להבטיח כי פסק הדין – כלשונו וכרוחו – לא ימומש. בתחילה, כך נראה, החליטו כל המעורבים הנ"ל להימנע מיישומו של פסק הדין, ובאופן מעשי – להתעלם מקיומו. סופו של מהלך ההתעלמות, שמשרד החינוך נחוש היה להפסיקו, היתה עזיבת רוב התלמידות של "המגמה החסידית" – כמעט כולן אשכנזיות – לבית ספר "פיראטי" חלופי, כאשר בבית הספר "בית יעקב" נותרו בנות "המגמה הכללית" (הספרדיות) בלבד. כך ההפרדה בין תלמידות אלה לבין תלמידות "המגמה החסידית" נמשכת בפועל, וזאת אף שלאחר ההתראות, כמו גם קיום הדיון בבית משפט זה בתאריך 29.4.2010 – החזירו ההורים את בנותיהן ללמוד במבנה הפיזי של בית הספר "בית יעקב". דא עקא, שעם ההחזרה הושבו על כנן שתי ה"מגמות" הנפרדות, ומשיב 3 מטעים עתה כי לא יוכל לאחד בין שתיהן בהתאם לפסק הדין, בשל התנגדות ההורים. הנה כי כן מצאנו כי אותו מצב ממש שהתקיים עובר למתן פסק הדין, מתקיים גם עכשיו: קיום שתי "מגמות", שלפי הנטען אין ההפרדה בינן אלא מטעמי דת כביכול, אך למעשה באחת "המגמות" רוב מובהק של בנות העדה ה"אשכנזית" ורגלי האחרות מודרות ממנה, והאחרת, ה"כללית" – כמעט כל כולה מורכבת מבנות "ספרדיות". משניסונו של משרד החינוך להפעיל את סמכויותיו על מנת להביא לאכיפת פסק הדין – כשלו בשלב זה, וכן אף אנו לא הצלחנו במאמצינו להביא את הצדדים להגיע לידי הסכמות משום דרכי שלום, שבסיסן הוא האמור בפסק הדין החלוט, הרי שאין מנוס אלא להפעיל עיצומים בהתאם לפקודת הבזיון.

14. מבלי להרחיב כאן בדיני הבזיון נציין, בקיצור נמרץ, כי הליך הבזיון נועד, בראש ובראשונה, להביא לאכיפתה של החלטה שיפוטית במבט צופה פני עתיד (ראו: רע"א 3888/04 שרבט נ' שרבט, פ"ד נט(4) 49 (2004) (להלן: ענין שרבט)). הליך הבזיון נחשב הליך אכיפה, שפגיעתו איננה קלה, ולכן מקובל לראות בו הליך שיורי, לאחר שההליכים האחרים האפשריים לביצוע ההוראה השיפוטית מוצו (ראו: ענין שרבט; ע"פ 519/82 גרינברג נ' מדינת ישראל, פ"ד לז(2) 187 (1983)).

15. משיב 3, כך קבענו כבר בהחלטנו מתאריך 7.4.2010, וכך אנו חוזרים וקובעים עתה, מפר באופן עקבי את הוראות פסק הדין. היתלותו של משיב 3 בכך שהורי התלמידות ב"מגמה החסידית" – שהחזירו את בנותיהן ללימודים בשטח בית הספר – מסרבים לאפשר את איחוד המגמות, לאו טענה היא. לא ההורים הם שיחליטו האם פסק הדין יבוצע, אם לאו. משהובהר למשיב 3 כי אף שהוא רשאי, ככל מוסד חינוך, להבחין בין תלמידי המגמות אך לצורך לימודים של תכנים מיוחדים לאותן המגמות בלבד, וכי על שגרת הלימודים וכללי בית-הספר להיות משותפים לכלל הלומדים במוסד לאורך כל שעות הלימודים (ראו: פסקה 24 לחוות דעתו של השופט א' א' לוי) – עליו לנהוג

בהתאם. משמעות הדבר היא שעל משיב 3 להודיע לאלתר לכל המורים וההורים שהמגמות תאחדנה (למעט שיעורי דינים ותפילות, שיכולים להיערך בנפרד על פי המסורות השונות האשכנזיות והספרדיות – ראו: פסקה 6 לחוות דעתו של השופט ח' מלצר) וכי בבית הספר יופעל תקנון אחד, שיאושר על ידי משרד החינוך (למעשה משיב 3 הסכים לכך בשעתו ומאוחר יותר חזר בו). המורות וההורים יידרשו לאשר בחתימת ידם הסכמתם לקביעות אלו. דבר זה אפשרי ומתחייב בנסיבות ממי שמנהל מוסד חינוכי.

16. באשר להורי התלמידות ב"מגמה החסידית": מאליו מובן שכל הורה יכול להחליט, בהתאם להוראות הדין, לאיזה בית ספר מותר (להבדיל מבית ספר "פיראטי") הוא רוצה לשלוח את בנו או את בתו, על מנת שיהלום את אורחות חייו ואמונותיו הדתיות. אולם משנעשתה הבחירה, חלוקת בית ספר אחד לשני אגפים בדיעבד, תוך הדרת רגליהם של תלמידים מסוימים ("הבלתי רצויים"), שעדתם אחת – מאגף אחד, היא פסולה, כאמור בפסק הדין. ניסיונם של ההורים להנציח מצב פסול זה מהווה הפרה של פסק הדין מצידם. עתה, משהחזירו ההורים את בנותיהם למבנה הפיזי של בית הספר, הם אינם מוכנים, לפי הצהרתם, לאיחוד ה"מגמות", אלא מבקשים להמשיך את המצב ששרר ערב פסק הדין. בהקשר זה נחזור ונזכיר כי אף הצעה מוסכמת לקיום של מגמות (בגבולות פסק הדין), שתנאי הסף לקבלה אליהן יהיו שוויוניים ורלבנטיים, ואשר משרד החינוך יידרש לאשרם – טרם התקבלה. הנה כי כן, נקיטת הליכי הבזיון גם נגד ההורים היא איפוא בלתי נמנעת, על מנת להביאם לחדול מסיוע בהפרת פסק הדין, וזאת במשמעות הלכת מוניות לוד, שעוד נרחיב בה מעט בהמשך.

יש להעיר: הקושי שעליו עמד מר ויינברג בדבריו, בדבר תלמידות שהן ומשפחתן נוהגות, כביכול, בניגוד למתחייב מתקנון בית הספר (זה שקדם להפרדה), הוא בר-פתרון פשוט: מי שאיננה עומדת בתקנון – "אשכנזית" או "ספרדית" – אין מקומה לכאורה כלל בבית הספר, ובאישור משרד החינוך, ניתן יהיה לפעול כדי להעבירה למוסד מתאים אחר. אולם הפיתרון להבטיח את "החינוך הטהור" של בנות "המגמה החסידית" – איננו יכול להיות בדרך של יצירת שתי מגמות נפרדות, בגדרי בית ספר אחד, שבמהותן נועדו למנוע מבנות עדה אחת מלהתערב בבנות העדה האחרת.

17. כאן המקום להוסיף, מבחינת האפשרות להפעיל את פקודת הבזיון כנגד מי שאיננו בעל דין: בפסיקת בית משפט זה נקבע כבר בעבר כי אין מניעה להטיל עיצומים על "זר" לפסק הדין, הער לקיומו, לתוכנו ולהפרתו של הצו השיפוטי – ככל שהוא

מסייע לחייב בכיבוד ההחלטה השיפוטית – להפר את הצו (ראו: הלכת מוניות לוד, שם בעמ' 242). ואכן סעיף 6(1) לפקודת הבזיון מסמיך את בתי המשפט הנזכרים בסעיף: "לכוף אדם בקנס או במאסר לציית לכל צו שניתן על ידם..." (ההדגשה הוספה). "אדם" נאמר, ולא דווקא "בעל דין", ומכאן שאף אדם זר נוגע בדבר – במשמע. דברים אלה ודאי נכונים לגבי הורי התלמידות ב"מגמה החסידית" כאן, אשר בפעולתם המתואמת פעלו (וזאת אף לאחר החזרת התלמידות לבית הספר) לשימור מסגרת "המגמה החסידית" הנפרדת. בכך הם הביאו, וממשיכים לגרום, לסיכולו של פסק הדין – כעולה מהודעת משיב 3 עצמו.

18. ככל שהדברים נוגעים ליתר בעלי הדין הרי שבמצב הדברים הנוכחי אין הצדקה, בשלב זה, להפעלת העיצומים של פקודת הבזיון כנגדם, שכן הם פעלו (לעתים באיחור מה) לקידום יישומו של פסק הדין והמנהלת והמורות חדלו בהן מההפרות שיוחסו להן.

19. בשולי הדברים נעיר: ברור כשמש כי הסוגיה שלפנינו היא טעונה ורווית-רגשות. הבהרנו כבר לא אחת בעבר כי בית משפט זה איננו נוטה להתערב בתכני לימוד שבדת, אולם כאמור בפסק הדין, אין הוא יכול גם להשקיף מנגד כאשר בית ספר בישראל, ודאי כזה שפעילותו ממומנת על-ידי הציבור, מחליט לבצע הפרדה עדתית בין תלמידותיו, ולחסום כמעט כליל את דרכן של תלמידות ממוצא מסוים ללמוד בחברתן של תלמידות ממוצא אחר, או להיפגש עימן במסגרת בית הספר. כתמיד, כאשר מבוצעת הפרדה על בסיס טעמים עדתיים ובלתי רלבנטיים, נשמעת הטענה כי לא אפליה עדתית עומדת בבסיס ההפרדה, אלא שיקולים ענייניים כביכול. הדרת רגליהם של יוצאי עדות המזרח (או אשכנז), או שמא עולים חדשים, או כל קבוצה נבדלת אחרת, מקירבה של קבוצה "נבחרת" אחרת – לעולם ינסו לתרצה בנימוקים "ענייניים", ולא כאלה שמקורם בחשש עלום ולא מבוסס מן הזר והשונה. דומה כי אין טוב מלהמחיש את הדבר מ"הימורו", נעדר התשתית העובדתית, של בא-כוח משיב 3, שניחש כי תלמידות "המגמה החסידית" – אין טלוויזיה בביתן, וכל בנות "המגמה הכללית" (שמוצאן ספרדי) – יש בביתן טלוויזיה, כאילו מתקיים מיתאם מלא בין מוצאה של תלמידה למידת אדיקותם הדתית של הוריה. הנה כי כן, ככל שבית המשפט, הבוחן את ההפרדה האמורה, איננו מוצא נימוקים ענייניים ורלבנטיים העומדים בבסיסה, חובה עליו למונעה. בשולי הדברים מחובתנו להעיר כי הגישה, שעומדת בבסיס האפליה הנדונה בפנינו – מתעלמת מגדולתם ומגאונותם של הרבנים יוצאי עדות המזרח לדורותיהם ומפועלם המפואר של יוצאי עדות המזרח בתולדות העם והמדינה.

20. היישום לענייננו הוא קשה למתנגדים, אבל אין לוותר עליו, שהרי עומדים כאן למבחן הן איסור ההפליה העדתית ככזה והן שלטון החוק וחובת הציות לפסקי דין. פה המקום להזכיר את המאורעות שהתרחשו בארצות הברית בעקבות פסק הדין בענין *BROWN V. BOARD OF EDUCATION OF TOPEKA* 347 U.S 483 (1954) (להלן: פסק דין *Brown*), אותו איזכר השופט ח' מלצר בחוות דעתו, שבגדרו נדחתה שם דוקטרינת ה"נפרד אך שווה" בתחום החינוך. גורמים רבים בארצות הברית סירבו לקיים את פסק דין *Brown* ורק התערבות חוזרת ונשנית של בית המשפט העליון האמריקאי, בסיוע נחרץ של רשויות האכיפה, הביאו ליישומו (ראו: *BROWN V. BOARD OF EDUCATION OF TOPEKA, KS* (349 U.S 294 (1955); *COOPER V. AARON* 358 U.S 1 (1958); Laurence H. Tribe, *AMERICAN CONSTITUTIONAL LAW* 1488-1493 (2nd ed., 1988); John E. Nowak, Ronald D. Rotunda, *PRINCIPLES OF CONSTITUTIONAL LAW* (400-402 (3rd ed., 2007)).

במקרה דנן, כאשר גם לאחר שניתן פסק הדין – בעלי הדין ו"זרים" ממשיכים לסכל את ביצועו וממשיכים להצדיק את ההפרדה העדתית והפסולה בטיעונים מעושים שונים, אזי משמוצו החלופות, על בית המשפט להפעיל עיצומים מכוחה של פקודת הבזיון על מנת להביא לקיומו של פסק הדין.

21. עם זאת, עדיין לא אבדה תקוותנו כי טרם שיופעלו עיצומים נוספים על אלה שהורינו עליהם בתאריך 7.4.2010 – יגיעו הצדדים להסכמה על יסוד פסק הדין החלוט, שיאפשר את יישומו להנחת דעת כולם. המשיבים 2 ו-3, כמו גם ההורים, הרי הביעו מילולית את התנגדותם לאפליה עדתית, ואת נכונותם העקרונית לקיום פסק הדין, ומשיב 1 אף פעל בצורה ממשית לקידום הנושא. מובן שבעל העמדה המרכזית בעיצובה של כל הסכמה צריך להיות משרד החינוך, משיב 1, שהוא בעל הסמכות הפדגוגית ומפקח העל ביחס לניהולו התקין והחוקי של בית הספר. משיב 1 יעשה איפוא "נסיון אחרון" למימוש פסק הדין בהסכמה וימסור עד לתאריך 24.5.2010, הודעה מעדכנת בשאלה האם הגיעו הצדדים לפתרון המוסכם עליו, ואשר ייתר את האמור בהחלטתנו זו.

22. אם לא נקבל הודעה כאמור עד לתאריך 24.5.2010 ועד בכלל – אנו מורים, על יסוד פסק הדין החלוט ונוכח כל האמור לעיל, כדלקמן:

(א) משיב 3 שב ונדרש לחדול מהמשך הפרתו של הצו השיפוטי שבפסק הדין. בפרט עליו לפעול לאלתר לאיחוד המגמות, מששבו תלמידות "המגמה החסידית"

ללמוד בין כותלי בית הספר, הכל כאמור בפסקה 15 שלעיל. לא יעשה כן משיב 3, הוא יישא החל בתאריך 25.5.2010 ואילך בקנס של 10,000 ש"ח ליום (חלף הקנס של 5,000 ש"ח, שהושת עליו עד כה נוכח הפרתו הנמשכת), וזאת עד שיקוימו הוראות פסק הדין.

(ב) בנוסף לאמור בס"ק (א) שלעיל, כל אחד מן ההורים הכלולים ברשימה נספח א' ימסור למשיב 1, עד ליום יא' סיון התש"ע (24.5.2010), הודעה בכתב על התחייבותו להימנע מהפרת פסק הדין, ובכלל זה יצהיר כי ישלח את בתו ללימודים בבית הספר, אף לאחר איחוד ה"מגמות". מובן שעליו אף לעשות כן בפועל. לא עשה כן מי מן ההורים, יישא החל מתאריך 25.5.2010 ואילך בקנס בסכום של 200 ש"ח ליום (ולזוג הורים – 400 ש"ח), עד שיחדל מהפרת פסק הדין. בנוסף, אנו מתרים בהורים, שאם יתברר כי ימשיכו בהפרת פסק הדין, אף לאחר תאריך 31.5.2010, נשקול לכפות עליהם את הציות לפסק הדין גם בדרך של צווי מאסר.

(ג) המנהלת והמורות פטורות בשלב זה מעיצומים מכוח פקודת הבזיון, שכן הן חדלו בהן כאמור מההפרות שיוחסו להן, ואולם אם הן לא תתחייבנה עד לתאריך 24.5.2010 ללמד בכיתות המאוחדות, כאמור בפסקה 15 שלעיל – תישקל מחדש השתת עיצומים כנגדן.

23. בעלי הדין ימסרו הודעות מעדכנות בענין ישום האמור בסעיף 22 לעיל בתאריך 1.6.2010, ולאחר קבלת ההודעות כאמור, נשקול הדרכים להמשך טיפולנו במכלול.

24. למען הסר ספק יובהר בזאת כי אין באמור לעיל:

א. כדי למצות את העילות והסעדים כנגד המפרים של פסק-הדין – עניינים שידונו בפנינו בהמשך בהתאם לצורך, אלא אם כן ההפרות תפסקנה.

ב. כדי למנוע מהמשיבים 1 ו-2 לנקוט, או להמשיך ולנקוט בכל האמצעים וההליכים העומדים לרשותם על פי כל דין (לרבות האפשרות לשקול התנייה של המשך התמיכה שניתנת למוסדות המאוגדים במסגרת המשיב 3, או קשורים אליו – בקיום פסק הדין והצווים שמכח פקודת הבזיון שהוצאו עד הנה).

25. לסיום בחרנו להביא אמירות שמצאנו בכתבי באי-כוח הצדדים.

בא-כוח ההורים כתב: "תורת ישראל ניתנה לעם ישראל במדבר דווקא, מקום נטול כל מעמד חיצוני וחסר צבע, על מנת להדגיש כי כל עם ישראל שווים לפני צור העולמים". בא-כוח העותרים סיים דבריו בציטוט: "והאמת והשלום אהבו".

אם בדרך זו ינהגו הצדדים – המחלוקת תבוא על פתרונה הראוי.

ניתנה היום, ד' בסיון התש"ע (17.5.2010).

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

העותק כפוף לשינויי עריכה וניסוח. 08010670_K39.doc אצ+מה
מרכז מידע, טל' 02-6593666 ; אתר אינטרנט, www.court.gov.il